

Quisling og Terboven

Om å holde seg til fakta

Av Lars Reiermark, Asker

Forskeren og historikeren Odd V. Aspheim synes i et innlegg 13.12. å mene at jeg leser for fort og derfor trekker feil slutning. Uansett hva Aspheim måtte mene, har jeg sans for nyanser og reflekterende innslag vedrørende vår historie, men da må det være snakk om tungtveiende og betydelige nyanser som kan tilføre historien noe nytt. Jeg kan altså ikke se at Aspheim ved sin kronikk 31.10. eller ved sitt innlegg 13.12. på noen måte gjør det, og jeg skal begrunne det.

Forholdet var at etter 1943 og Stalingrad var det ikke lenger snakk om hvorvidt Tyskland ville vinne eller tape krigen. Utfallet var gitt, det eneste som ikke ennå var avgjort, var hvor lenge Tyskland ville kunne holde ut. I Tyskland selv ga dette seg utslag i attentatet på Hitler i 1944, da selv tyske offiserer oppfattet at med mindre man kvittet seg med nazismen og alt dens vesen, ville Tyskland selv gå under med de følger det ville få for den tyske nasjon og det tyske folk.

Når vi i dag kjenner fasit, er det fristende å sitere Aspheim når han skriver om møtet mellom Quisling og Hitler, hva de diskuterte, og særlig hva Quisling forventet eller ikke forventet: «Sjansene under de omstendigheter som der utredes nærmere, besto utelukkende i justeringer i det tyske styret i Norge og av visse sider ved dets politikk. Herunder respekt fra Reichskommissariat for det løftet om norsk selvstendighet etter Tysklands seier som Hitler selv hadde gitt.» Hvem i all verden trodde i 1944 på Tysklands seier? Jeg kjenner ingen, bortsett fra kretsen rundt Quisling og hans menn, og de hadde i virkeligheten intet valg. Det er dette forræderiets vesen og ansvar som Hjemmefrontens parole fra 1944 handler om.

Derfor var det viktig for NS å fremstille det slik at uansett hva man gjorde, handlet man i norske interesser, og så når det gjaldt å klage på Terboven.

Men hvem trodde vel at det ville ha noen reell hensikt på et så sent tidspunkt? Det er mulig at visse medlemmer av det daværende «statsbærende parti» trodde det, men å fremstille et møte mellom Quisling og Hitler med klager på Terboven som «Quislings forspilte sjanse», er å skyte langt over målet. Det nytter heller ikke å vise til at Bormanns notater er borte, slik at man aldri får rede på hva Hitler konkret forestilte seg i form av ubehagelige følger for Herr Reichskommissar. Vi kjenner resultatet som vi fikk føle det da. Hitler beholdt Terboven fordi han var øverste politiske og statsrettslige representant for Hitler i Norge. Når Aspheim sier at Hitler selvfølgelig ikke ville foreta seg noe som ville svekke de tyske militære interesser i Norge, og at «Noe slikt lå heller ikke innenfor Quislings mål», samtidig som han hevder at Quisling hadde en historisk sjanse til å få en reell endring, viser dette både en utrolig naivitet hos NS den gang og hos Aspheim i dag. Hva var det man forsøkte å oppnå, bortsett fra økt innflytelse og legitimitet, og var det i så fall mulig? Aspheim burde vite at krig ikke er noe annet enn politikk på en annen måte – den sterkeste rett i kraft av militær styrke.

Altså, siden Hitler ikke ønsket endringer, rett og slett fordi situasjonen ikke tillot det, forble den onde ring sluttet, og Norges stilling vis-à-vis Tyskland lå fast. Det samme gjorde Quislings stilling. Han var låst, og han likte det dårlig, men enda verre, han kunne ikke gjøre noe med det.

Om Quislings intensjoner med en tysk-norsk fredsslutning mener Aspheim at jeg vet like lite som de fleste. Forholdet er jo at selv om Quisling i brev til Lammers av 2.8.41 tar endel forbehold, avventet jo ikke Quisling fredsslutningen og den tilnærmede legitimitet han søkte i form av endret status for de tyske styrker. Tvert imot, til tross for manglene fredsslutning og til tross for fortsatt tysk okkupasjon og Reichskommissars stilling, underskrev han den 14. august 1943 en ny «midlertidig lov om tiltak til opprettelse av ro og orden i krigstid», som bl.a. gikk ut på at Norge var i krig med Sovjet-Samveldet, og de med dette forbundne stater, dvs. våre allierte og den lovlige norske regjering i London inkludert. Sterk kost, og derfor også medtatt i talen mot Quisling under pkt. V, litra d, alt under henvisning til straffelovens

paragraf 233. Når Aspheim insinuerer, og sogar skriver rett ut, at aktoratet «luket» bort viktig bevis på Quislings hensikter under rettssaken mot ham i 1945, er nok ikke dette helt riktig. Det riktige er vel at Quisling selv ved sine handlinger senere enn 2.8.41, herunder ved sin signatur på loven av 14.8.43, forspilte all påstått troverdighet på dette punkt.

Reiermark har lest for fort

Av Odd V. Aspheim, Oslo

Grunnet utenlandsopphold er jeg først med ukers forsinkelse blitt oppmerksom på Lars Reiermarks mishagsyttringer i Aftenposten 11.11. i anledning av min kronikk av 31.10., «Quislings forspilte sjanse». Reiermark må ha lest altfor hastig. Han underforstår teksten slik at Quisling under møtet med Hitler i januar 1944 omsider skulle hatt muligheten til å virkelig gjøre både en fredsslutning med Tyskland og en selvstendig regjering. Intet steds i kronikken blir dette hevdet.

Sjansene under de omstendigheter som der utredes nærmere, besto utelukkende i justeringer i det tyske styret i Norge og av visse sider ved dets politikk. Herunder respekt fra Reichskommissariat for det løftet om norsk selvstendighet etter Tysklands seier som Hitler selv hadde gitt. Selvsagt var Hitler like lite da som før innstilt på endringer som ville svekket de tyske militære interesser i Norge. Noe slikt lå heller ikke lå innenfor Quislings mål. Selv ved den suverene status han tilstrebte, var det hans forutsetning av Wehrmacht for verdenskrigen varighet skulle ha operasjonsfrihet i Norge. «Tysklands seier er Norges seier», het det jo i Quislings språk.

At det på denne tiden også kunne spøke for Reichskommissær Terboven personlig, er ikke så urimelig, på bakgrunn av situasjonen og nye opplysninger fra Goebbels' dagbok. Det er her av interesse at Martin Bormann straks sendte sitt notat om samtalen Hitler-Quisling til Reichsführer SS Himmler,

som selv nylig hadde gått inn for å droppe Terboven. Dessverre foreligger bare Bormanns følgebrev i dag. Om selve referatet skulle dukke opp, ville vi få full beskjed om drøftelsene på dette punkt, og om hva Hitler konkret forestilte seg med det Goebbels kalte «Weiterungen» – ubehagelige følger – for Terboven.

Hvorvidt Hagelin ved en deltagelse i konferansen kunne oppnådd mer, må jo bare bli spekulasjoner. Men som eksempel på hva Quislings handlekraftige innenriksminister var i stand til, kan nevnes at han på samme tid rettet direkte til Reichskanzlei en personlig klage på Terbovens juridiske rådgiver Rudolf Schiedermaier, med den følge at Dr. Lammers tildelte Schiedermaier en stram korreks, og at Terboven måtte sende sin medarbeider til fronten.

Om Quislings intensjoner med en tysk-norsk fredsslutning vet visst Reiermark like lite som de fleste. Baktanken var ikke bare egen og partiets legitimasjon. Opphevelsen av den krigstilstand tyskerne ofte påberopte seg, ville også bety at okkupasjonsmakten mistet en rekke av sine rettigheter i Norge. Dette forutsettes uttrykkelig i Quislings brev til Lammers 2.8.1941, i passasjer som aktoratet luket bort ved presentasjonen under Quisling-saken i 1945. Heller ikke senere historikere eller biografer har oppdaget disse. Men nettopp derfor ble Quislings fredskrav motarbeidet av tyskerne, særlig av Wehrmacht.

Hvor har Reiermark det fra at det er «en gammel historie» jeg serverer? Det er jo en helt annen historie fra Rastenburg-møtet som er mett av dage; misforståelsen om «Quislings tre divisjoner til Hitler». Diskusjonene ved samme anledning om Terboven og Reichskommissariat er derimot ikke berørt av historikere, før Øystein Sørensen i «Hitler eller Quisling» 1989. Heller ikke i de mange NS-historikere spiller Rastenburg-drøftelsene den rolle Reiermark påstår. Det gjør derimot Quislings siste besøk hos Hitler, nøyaktig ett år senere, hvor han sammen med Finn Støren bl.a. ble konfrontert med ytterliggende tyske krav om gisselskytninger i Norge. Den historien er visselig en gjenganger i «gamle og nye (!) NS-kretser», men ikke konferansen i Rastenburg, der Goebbels' dagbok nå fjerner den tvil som har omgitt de spredte og lite kjente norske NS-kilder.

Også andre ting i Reiermarks kritikk kunne fortjene korrekturen.